

Hardi Irsai Angéla

APULIAI (ANJOU) IZABELLA, AZ EGYIK LEGSZOMORÚBB SORSÚ MAGYAR KIRÁLYNÉ

A magyar Anjouk őse, IX. (Szent) Lajos francia király öccse, I. Károly (1266–1285), Anjou és Provence grófja, a szicíliai (nápolyi) királyságot 1265–66-ban IV. Kelemen pápa hívására és támogatásával foglalta el a Hohenstaufoktól. 1272-ben Albánia királyává koronáztatta magát, 1277-ben pedig felvette a Jeruzsálem királya címet, s megszerezte a Peloponnészoszon levő achaiai hercegséget.¹ A római Szentszék „*e rettentő vazallusa*”, „*tele vérrel és dicsőséggel*”, még nagyobbra tört: már „*egy keleti frank birodalom felállítására kezdett gondolni és törekedni*”.²

Terjeszkedését a kor szokásainak megfelelően házassági kapcsolatokkal igyekezett alátámasztani. A középkorban ugyanis nemigen ismerték a szerelmi házasságokat. Így az uralkodók – s az ő példájukat követve a nemesek is – anyagi meggazdagodásukat, illetve politikai felemelkedésüket megalapozó házassági kapcsolatokra törekedtek. Ez már a bölcsőben lévő gyermekek sorsát is eldöntötte, hiszen szüleik – persze a beleegyezésük nélkül – alig néhány éves korukban közvetítők útján, az egyház felügyelete alatt, odaígérték őket a kiszemelt félnek, valamilyen fontos érdekszövetség fejében, utódok nemzésének reményében. A gyermek-házasságok sokszor éveken át nem is találkoztak egymással. Még azt sem tudták, milyen lehet leendő házastársuk külleme. Esetleg az eljegyzéseket előkészítő megbízottak elmondása alapján alkothattak valamiféle képet egymásról. A portréfestés legtöbbször megszépítette a valóságot: az előnytelen külsőt, a gyarló belső tulajdonságokat elrejtették az ecsetvonások. Arról pedig egyáltalán nem lehetett fogalmuk, hogy jövendőbelijük milyen emberi értékekkel bír.

A KETTŐS SZERZŐDÉS

Az egykorúak elbeszélései szerint a rendkívül energikus, nagyratörő, tervei kivitelében kíméletlen s elsősorban politikai Károly dinasztikus kapcsolatainak szélső pillérei többek között Magyarország felé nyúltak, s történelmileg a legidőállóbbnak és jelentősebbnek mutatkoztak.³ 1269–70-ben ugyanis a nápolyi Anjou-ház és az Árpád-ház között követek révén a dél-itáliai Melfiben kölcsönös segélynyújtási és kettős házassági szerződés kötött meg.⁴

Legfontosabb emlékünkhöz ezzel a történettel kapcsolatban Anjou Károlynak az az 1269. szeptember 14-én kelt okirata, amellyel követeit, Bernát Monte Cassinó-i apátot, Amiel D'Agoult Corbon urát és De Brule Bernát mestert meghatalmazta, hogy V. István magyar királlyal szövetséget köthessenek. A szövetség feltételeit úgy jelölte meg, „*hogy mi tartozunk őt igaz hittel megsegíteni és megvédeni minden fejedelem, főúr, vitéz és minden ember ellen, akik ellenségei lesznek, erőteljesen háborút folytatni ellenük s nem kötni velük békét, sem fegyverszünetet, úgy mint az összes németek s Németországhoz tartozók ellen, tőle (Istvántól) négy napi járőföldre terjedőleg és mindenek ellen, akik az egyház hitén kívül állanak és a világnak minden más embere ellen, akik el akarják tőle ragadni valamely földjét, vagy akik ellenségként megtámadják földjét. És ugyanígy a magyar király is köteles nekünk mindenben az előbb említettek és más ellenségeink ellen tanácsot és segédelmet adni, erőteljesen háborút viselni ellenük és nem kötni sem békét, sem fegyverszünetet velük, vagy közüliük valamelyikkel a mi tanácsunk és beleegyezésünk nélkül.*”⁵ Felhatalmazta tehát követeit, hogy a jelzett feltételek mellett kössék meg Istvánnal, Károly szavai szerint „*a szent és nagy királyok ivadékával, a hatalmas, harcias és a keresztény hit és a római szentegyház ellenségeivel szemben kipróbált fejedelemmel*”⁶ a szövetséget. A házasságok megkötésére pedig külön megbízólevélben adott nekik utasítást, amelynek politikai vonatkozásai nem voltak.⁷

A segélynyújtási szerződés II. Ottokár cseh király ellen irányult, akivel a magyar trónörökös, a jövődöbéli V. István egyre élesebben került szembe. Ugyanakkor édesapja, a diplomatának mondható, egyenes gondolkodású IV. Béla jó viszonyt épített ki a szomszédos királysággal, s halálát érezvén közeledni, mint egész életében mindig, akkor is gondosan, lelkiismeretesen járt el.⁸ Levélben ajánlotta Ottokár védelmébe feleségét, Máriát, lányát, Annát és híveit.⁹

A másik, dinasztikus törekvések jegyében kötött megegyezés a két fél gyermekei házasságát szavatolta: Anjou I. Károly nápolyi király fia, Apuliai (Sánta) Károly¹⁰ herceg – később II. Károly néven nápolyi király (1285–1309) – feleségül vette V. István (1270–1272) magyar király Mária nevű lányát, a nápolyi király Izabella nevű lányát¹¹ pedig V. István fiával, a nyolcéves (Kun) László herceggel, a későbbi IV. Lászlóval házasították össze.¹²

Hogy melyik fél kezdeményezte a házasságokat, az uralkodók egyéniségének ismerete alapján nem tudhatjuk. Nem adhatunk pontos választ a kérdésre a róluk tanúskodó forrásaink alapján sem.¹³ Mégis a szakirodalomban inkább a tervek nápolyi megfogalmazásáról szólnak jeles történészeink. Emellett látszik szólani az az elragadtatott hang is, amelyen Bernát Monte Cassinó-i apát írt Magyarországról Anjou Károlynak, a magyar király hatalmát, s a tervezett összeköttetés előnyös voltát bizonygatva.¹⁴ A szövetség létrejöttéről Bernát Sárosból 1269. december 12-én tele örömmel írta haza, hogy Isten dicsőségére, a római anyaszentegyház oltalmára, mind a két király nagy hasznára fog az

szolgálni. „*A mi urunk, királyunk dicsőségét és erejét ismeritek; arról nem kell szólnom. Hanem a magyar királyi háznak ... is hihetetlen a hatalma; meg sem lehet mondani, mennyi a fegyvere. Keleten, északon mozdulni sem mer senki, ahová a diadalmas vezér – vagyis a dicsőséges király – seregét megindítja. Észak és kelet legtöbb országa a fejedelme rokonság vagy meghódolás címén birodalmához tartozik.*”¹⁵

A házasságra vonatkozó okmányok között egyetlenegy magyar eredetű van. Arról az oklevélről van szó, amellyel V. István Ágnes asszonynak, a Csáknembeli Szalók fia Tamás özvegyének adományozza az Abaúj megyében fekvő Timár-Fony helységet azokért a szolgálatokért, melyeket a királynak Franciaországba menve több ízben tett, de különösen azért, mert ő kísérte el Máriát Nápolyba.¹⁶ Ez azonban itt nem tárgyunk.

Lényeges viszont a hozomány kérdése. Vajon a két család közül pénzügyileg melyiknek volt előnyösebb a frigy?¹⁷

Mária hercegnő hozományára vonatkozólag adatunk nincs. Csak annyit állapíthatunk meg, hogy a külső és belső harcokban kimerült Magyarország nem adhatott akkora vagyont királya lányának, mint a dúsgazdag Nápolyi Királyság. Ráadásul, a magyar királyi udvar pénzügyi helyzetét súlyosbította az is, hogy Anna hercegnő, IV. Béla lánya és Rosztiszláv özvegye, apja halála után éppen ekkortájt szökött vejéhez, II. Ottokár cseh királyhoz a királyi család kincseivel.¹⁸ Izabella azonban apjától 200 000 ezüstmárkát kapott hozományul, amit persze Károly király alattvalótól vett be. Ebből a szempontból tehát minden bizonnyal a magyar uralkodócsaládra nézve volt előnyösebb a házassági összeköttetés megvalósítása.¹⁹

Mária és Sánta Károly érdekházassága szerencsésnek bizonyult. Kapcsolatuk a kölcsönös megbecsülésen és tiszteleten alapult. Joggal mondhatjuk azt is, hogy az Árpád-ház női képviselői közül egyik sem foglalt el fontosabb állást dinasztikus kapcsolattal nyert második hazájában és nem gyakorolt jelentékenyebb befolyást saját szülőhazája sorsára, mint Mária.²⁰ E házasságból sarjadtak a dicsőséges, női ágon Árpád-házi, magyar Anjouk. Ezt azonban nem állíthatjuk a másik érdekházassággal kapcsolatban.

HÁZASSÁGRA ÍTÉLVE

A mindössze négyévesen házasságra és magyarországi árvaságra kényszerített Izabellát, Károly már igen hamar a magyar királyi udvarba küldte abból a célból, hogy a magyar nyelvet és szokásokat megismerje. Először három kisebb hajót szánt az útra. Majd féltve leányát a viharoktól, megbízta Santa Croce Fülöpöt, Barletta kikötő kapitányát, hogy béreljen Velencében vagy más kereskedőtől három gályát a Zaráig terjedő útra.²¹ Végül is, „*Anjou Károly a maga lányát, Izabellát, nápolyi hajókon*”²² küldte Magyarországra, leendő menyét, Máriát pedig fellobogózott „*nápolyi hajókon*” hozatta el „*Szlavóniából*”.²³

A kislány a szintén kiskorú férjével, a tízévesen trónra jutott IV. (Kun) László (1272–1290) magyar királlyal szinte semmilyen kapcsolatban nem állt. Gyakorlatilag a gyerekek csak hivatalos alkalmakkor találkozhattak, és az Izabellával szinte alig törődő anyakirályné, Kun Erzsébet szigorú felügyelete alatt nevelkedtek.²⁴ A hazájától távolra szakadt királykisasszony idegen környezetben, elszigetelten, rokon nélkül cseperedett fel, és a magyar belpolitika hatalmas játszmáiban csak sakkfiguraként szerepelt. Így már gyermekként számos megrendítő megaláztatás, keserűség érte.

A KÖZÉPKOR BOTRÁNYHŐSE

Szerencsétlen sorsú volt Kun László is, aki anyjától fájának féktelen indulatait és alantas szenvedéyleit örökölte.²⁵ Közvetlenül születése után heves belháború sújtotta az országot. IV. Béla és V. István, a nagyapa és az apa, fegyverrel szállt szembe egymással, erősen megpecsételve László herceg sorsát, aki nemegyszer vált a két fél politikai indíttatású, erőszakos cselekedeteinek áldozatává. Mindössze kétéves volt, amikor anyjával, Kun Erzsébettel és testvéreivel együtt fogolyként Túróc (Turul) várába került, miután nagynénje Anna haddal nyomult István – az akkor még csak ifjabb király – keleti ország részébe.²⁶

V. István rövid ideig tartó uralkodása végén politikai ellenfelei, a Gut-Keled-nembeli Joachim horvát bán vezetésével ismét elrabolták a tízéves trónörökös, s Kapronca²⁷ várában őrizték. A király sereget küldött fia kiszabadítására, de eredménytelenül. Nemsokára azzal a keserű tudattal távozott az élők sorából, hogy László herceget fogolyként tartják.²⁸

Az uralkodó halálának hírére Joachim Székesfehérvárra kísérte a kis herceget, s ott 1272 augusztusában Fülöp esztergomi érsek IV. László néven királlyá koronázta. Kiskorúsága miatt azonban még egy ideig (1272-ig) Erzsébet anyakirályné – aki egyébként jó viszonyban állt Joachimékkal – és az egymással állandóan vetélkedő, egymást a hatalmon gyakran váltó főúri csoportok kormányoztak helyette: hol Gut-Keled Joachimé, hol Héder-nembeli (Kőszegi) Henriké, hol pedig Csák-nembeli Mátéé.²⁹ Attól függően, hogy melyik „párt” kerekedett felül, állandóan változtak a királyság államapparátusának fő tisztségviselői. Néhány év alatt négyszer-ötször is kicserélődtek a különböző pozíciókat betöltők. Az ifjú király játékszerré vált a kezükben. Sem Erzsébet anyakirályné, sem László nem tudott energikusan beleszólni a politikai életbe és magabiztosan irányítani az események alakulását. Ha nem tetszett magatartásuk a bárók hatalmon levő csoportjának, akár el is fogták őket, mint azt 1274-ben Kőszegi Henrik és Gut-Keled Joachim megint megtették.³⁰ Amikor a Csákok kiszabadították őket, a két tábor már valóságos háborút vívott egymással. Megtörtént az is, hogy a hataloméért versengő főurak szembeállították Erzsébetet a fiával, de egyik csoportosulás sem volt képes tartósan hatalmon maradni.

Mire IV. Lászlót a főpapok, bárók, nemesek és a kunok rákosi gyűlése 1277. május 23. és 30. között nagykorúvá nyilvánította – ezzel a király átvette az ország kormányzását –, az ifjú már jórészt kijárta az „élet iskoláját”. *„Tizenöt éves volt, csinos, értelmes fiú, szőke, ha későbbkori festménynek hitelt adhatunk, fellobbanó, hirtelen természet. Szerette a vadászatot, a lovakat, a mulatást, s ami talán még csak lappangott benne, az asszonyokat. Öregatyjának, szépapjának vére volt benne. De II. Endre és IV. Béla erős érzékiségét a keresztény erkölcs mindig egy nőhöz, feleségükhöz kötötte, és sensualis hajlamainak csak az a következménye volt, hogy a feleség uralkodott rajtuk, és nagyszámú családot láttak maguk körül támadni. Lászlóban e korlátot nagyon fenyegette származása. Vér véréhez szít, s ő, mint a kun Erzsébet fia, nem idegenkedett, sőt vonzódott a kunokhoz, kik pedig éppen a szerelem dolgában nem igen voltak szemérmesek, és amint Magyarországon – az udvar példájára – a bő, asszonyos, kun ruha, kúp forma, magas kun süveg, hosszú kun haj, kun szakál divatba jött: szintúgy a kun ledér erkölcs sem maradt követés nélkül. Testvérei közül a szerb Katalin – beszélték legalább Konstantinápolyban – nyomorék, sánta, phlegmatikus ura mellett sógorának, Uros-Milutinnak szeretője volt, s mikor a másik, IV. László »kedves« testvére, Erzsébet, a nyulszigeti apáca, Katalint meglátogatta, Uros-Milutin, e szerb Don Juan, ezzel is parázna módon megismerkedett. Baj volt, hogy most, mikor IV. László tele vággyal, tele szenvedéllyel az életbe kilépett, nem volt mellette senki, aki még nevelni, neki valami jó irányt adni képes lett volna. ...”³¹*

Bel- és külpolitikájában egyaránt a könnyűlovas kun harcosokra támaszkodott. Emiatt nemcsak a magyar nagybirtokosokkal került szembe, hanem az egyházat is maga ellen hangolta. Ekkor III. Miklós pápa Fülöp fermói püspök személyében legátust küldött Magyarországra, aki a kunok megkeresztelését és a keresztény elvek szerinti életre kényszerítését sürgette. A vezető világiakra és egyháziakra támaszkodva a püspök nyomást gyakorolt IV. Lászlóra, hogy megfogalmazza a már majdnem fél évszázada magyar földön tartózkodó, régi szokásaik nagy részét azonban még mindig megtartó s a kereszténység erkölcsi normái felé nemigen hajló kunok megtérítését célzó ún. *kun törvényeket*.³² Minthogy azonban a kun szállásokon a törvények kibocsátása után sem javult a helyzet, a tizenhét éves Lászlóban ekkor még inkább felébredt az érzékiség: *„valami előkelő kun nő – Édua – »a kun királyné« – mondták – elcsábította, teljesen magához hódította. Vele, társaságában nem sokat gondolt arra, hogy a kunokat a legátus kívánságaira kényszerítse”*.³³ Sőt, fenyegetőzve megparancsolta a budai vár bírájának és a polgároknak, hogy a pápai legátus által összehívott zsinatra gyűljön főpapokat a várból kikergessék, vagy be se eresszék. De a katolikus hit és az egyházi szabadság védelmére, az egyháziak és világiak életének javítására összehívott tanácskozást Fülöp püspök megtartotta, számos olyan végzést fogalmazva, amelyek magának a királynak is szóltak. Egy hó-

napra rá azonban kimondta a királyra és rossz tanácsosaira az egyházi átkot, az országra pedig az egyházi tilalmat (interdictumot), hiszen volt ott minden: kicsapongás, gyilkosságok, országárulás, kiátkozások.³⁴

A magyar közvélemény nagy része fittyet hányt III. Miklós pápa akaratára. Maga László elfogatta a legátust, és a kunok kezére adta. Végül mégis kénytelen volt kedvelt hívei ellen vonulni. A hód-tavi csatában (a mai Hódmezővásárhely közelében) 1280-ban vagy 1282-ben legyőzte az Oldamur vezetésével fellázadt pogányokat. Csakhamar azonban megint szembeszegült a nagybirtokosokkal, s visszahívta az elmenekült kunokat, akiket azzal is meg akart nyerni, hogy az akkortájt a cseh és lengyel királyságból, az éhínség miatt Magyarországra húzódó menekülteket eladta nekik.³⁵

A KÖNYÖRTELEN FÉRJ

Valójában a mély erkölcsi és magánéleti válsággal küzdő IV. László csak a kunok között érezte jól magát. Házasesetlet elni elhanyagolt törvényes feleségével nem volt hajlandó. A pogány kunok szokásait követve ágyasokat, illetve szeretőket tartott. A mellette nehéz napokat megélt Izabellát fogságba vetette és nővérét, Erzsébetet, a nyúl-szigeti domonkos apácák főnökszonyát bízta meg őrizetével. Maga szép kun lányokkal – a Képes Krónika szerint ezeknek „Édua, Köpcses és Mandula volt a nevük” – mulatozott.³⁶ Szeretői közül Édua volt számára a legkedvesebb, akivel – mindenki legnagyobb megbotránkozására – úgy bánt, mintha ő lenne Magyarország királynéja. Az is előfordult, hogy nyilvánosan szeretkezett, s a főpapokkal dacolva nőrokonait maga ragadta ki a kolostorokból.

Édua jelenléte a királyi udvarban nagy felháborodást váltott ki. Elsősorban a szerencsétlen sorsú törvényes királyné érdekeit sértette. Izabella többet volt fogságban a Margit-szigeti kolostor falai között, mint férje oldalán. Lodomér esztergomi érsek elkeseredetten számolt be a pápának a király tetteiről, annak szavait idézve: „... *Az esztergomi érsektől... és az alája rendelt püspöktől elkezdvén ezt az egész fajzatot tatár kardokkal fogom kiirtani, mind egész Rómáig...*”³⁷ E miatt a kijelentése miatt terjedt el később az a feltételezés, hogy 1285-ben éppen ő maga hívta be az országba a tatárokat, nagy károkat okozva ezáltal, s azzal dicsekedett, hogy önmaga is olyan lett mint egy tatár.³⁸

Amikor Édua elhagyta a királyi udvart, Izabella ugyan visszatérhetett, de házassága nem állt helyre. László személyes sérelmei miatt a legközelebbijein igyekezett bosszút állni, mindebből persze megint felesége kapta a legtöbbet.

A történelmi források a királyi pár közötti botrányos fejleményeket gyanúsan összekötik IV. László – az 1279-ben Magyarországra érkező fermói püspökkel a kunok ügyében kiobbant – konfliktusának kezdetével. Talán Izabella elkövette azt a hibát, hogy a viszály során a legátus oldalára állva szembefor-

dult férjével. Ezt a kunoktól való idegenkedése éppúgy indokolhatta, mint férje hűtlensége által megsebzett asszonyi önérzete,³⁹ amit alátámaszt, hogy III. Miklós pápa állítólag még ugyanaznap intézett egy igen kemény hangú levelet IV. Lászlóhoz, valamint egy elismerő és buzdító üzenetet tartalmazó másikat Izabella királynéhoz.⁴⁰

Az, hogy a király szeretőt vagy szeretőket tartott, csak a keresztény erkölcsök szempontjából adhatott okot aggodalomra, hiszen volt már eset a történelemben, hogy az uralkodónak fia született ágyasától.⁴¹ László és Izabella kapcsolata megromlásának azonban politikai súlyt adott az a tény, hogy 1278-ban meghalt a király öccse, András herceg,⁴² így – nem számítva II. András Velencében élő állítólagos unokáját, a későbbi III. András királyt – IV. László volt a magyar uralkodóház utolsó élő férfitagja. Felsejlett tehát az Árpád-háziak közeli kihalásának rémképe. Ezért az ország világi és egyházi előkelői elvárták királyuktól, hogy gondoskodjon a dinasztia törvényes fennmaradásáról. IV. László azonban nem volt hajlandó Izabellával érintkezni, így aztán megeshetett az, amiről lengyel források számolnak be, hogy a bárók Lodomér érsek utasítására összehívták őket, annak reményében, hogy törvényes utódnemzésre kerül sor.⁴³ Ám, a krónikák adatai szerint, a király Izabellát akkor is csak szidalmazta és súlyosan bántalmazta. Mivel mindez az egyháznak sem felelt meg, Lászlót végül kiengedték szobafogságából, mire ő bosszúból Éduát ismét udvarába hívatta, és sokak szeme láttára, nyílt színen hevesen magáévá tette.⁴⁴ Izabella sorsa Európa-szerte mélységes szánalmat és felháborodást váltott ki. Esete Magyarország tekintélyét is alaposan megingatta.

Ez után a szexuális botránya után László még mélyebbre süllyedt, s rátámadt a nyúl-szigeti domonkos apácakolostorra.⁴⁵ Nővére, aki egyáltalán nem volt apácahajlamú, örömmel fogadta öccsét fegyvereseivel, nagy mulatozást csapott a szent falak között, paráznaságba esett, s megszökött a betörőkkel. Ezen az újabb botrányon felháborodó Lodomér esztergomi érsek ekkor megparancsolta, hogy Erzsébet bűnbánatot tartson, és térjen vissza a Szent Margit-kolostorába. Az egyház újbóli követelésére ismét a király adott választ: „...ha éppen tizenöt, vagy annál is több nővérem lenne apáca akárhány kolostorban, *mind kiragadnám őket onnét, törvényes vagy nem törvényes házasságra adnám, hogy így akaratom végrehajtására olyan rokonságot szerezzek, amely minden erejével mellettem áll, hogy így lelkem minden indulatát végbevihessem. Nagyon keveset, vagy éppen semmit sem törődnék azzal, hogy amit cselekszem az egyházi törvényekkel, amelyekre mindig hivatkoztok, egybehangzó, vagy azoktól eltérő-e. A magam számára ugyanis én vagyok a törvény, és hogy valamiféle papok törvényei korlátozzanak, el nem tűröm...*”⁴⁶ Világos, hogy László a főpaptól nem „kioktatást” várt, hanem engedelmességet követelt, s a keresztény egyházat vádolta az országban kialakult helyzetért. Ám újabb egyházi átok fenyegetése miatt kissé meghunyászkodott, Erzsébet pedig visszatért a Nyúl-szigetre.

Úgy tűnt, az uralkodó betartja ígéreteit, de feleségéről hallani sem akart. Hiába volt Izabella Magyarország királynéja, úgy bántak vele, mintha valami ragályos betegsége lett volna.

A vereséget szenvedett tatárok kivonulása után az egyházi és világi főurak a királyt vádolták meg, hogy ő biztatta fel a tatárokat a támadásra. A könnyen sértődő és lobbanékony Lászlót ekkor újból elragadta a féktelen indulat. Azt gondolta, hogy a vádak terjesztésében részes Izabella is. Ezért a királynét minden javadalmától megfosztotta,⁴⁷ és nővére felügyelete alatt kolostorba csukatta, Éduát véve maga mellé. Izabella a megalázó helyzetből és börtönéből, amelyben 1286 vége óta sínylődött, csak 1287 őszén szabadult Lodomér esztergomi érsek közbenjárására, aki az év végére Budán országgyűlést hívott össze.⁴⁸ A főpapok, bárók és nemesek jelenlétében a királyt erkölcstelen életmódja miatt kiközösítette, nővérenek engedélyezte a kolostori életről való végleges lemondását,⁴⁹ és határozatot hozott a királyné birtokainak visszaadásáról. Magáról Erzsébetről Lodomér esztergomi érsek úgy nyilatkozott, hogy ő volt a viszálykodás magvetője a király és a királyné között.⁵⁰

Az újabb egyházi büntetés miatt ismét megbánást színlelő IV. László megint ígéretet tett, hogy betartja a keresztény szabályokat, és visszaveszi Izabellát, ám mindenféle lelkiismeret-furdalás nélkül tovább élt kun szeretőjével. Csak amikor már IV. Márton pápa keresztes hadjárat meghirdetését fontolgatta, akkor békült ki végre a király a királynéval.⁵¹

MEGRENDÍTŐ KÉP

De ekkorra már IV. (Kun) László szinte az egész ország számára teher lett. A Képes Krónika megrendítő képet fest a megnyomorított országról: „*Magyarország fényes dicsősége kezdett aláhanyatlani, ...mindenütt az országban belháborúk lobbantak föl, városok hullottak a porba, gyűjtogatásokkal falvakat tettek a semmivel egyenlővé, a békét és az egyetértést sárba tiporták, a gazdagok tönkrementek, a nemesek a szegénység nyomorúsága miatt elparasztosodtak. Abban az időben a taligát, vagyis a kétkerekű kocsit az ország lakói László király fogatának hívták, mivel a folytonos fosztogatás miatt az igavonó állatok kivesztek az országban, és barmok módjára a taliga elé fogott emberek helyettesítették az állatokat.*”⁵²

A krónikák a király halálát különböző módon mesélik el, de abban mind-egyik megegyezik, hogy a huszonnyolc éves László végzete arról az oldalról teljesebben be, ahonnan legkevésbé várta. Gyilkosai kedvenc kunjai közül kerültek ki: „*Nagyon haragudott királysága nagyuraira és püspökeire, és márt semmit sem törődött birodalma ügyeivel... Úgy mondják, egy kun nő szerelme uralkodott rajta annyira, hogy megfélemedezett magáról és esküjéről. Ennek a nőnek a férje ölte meg őt, amint ágyában találta.*”⁵³

Más adatok szerint a kunok táborában lejátszódó részeges duhajkodás során véletlenül szúrták le. Legvalószínűbb azonban az, hogy politikai összeesküvés áldozata lett 1290. július 10-én a körösszegi várnál.⁵⁴ A gyermektelenül elhalálozott Lászlót a kun szállásterületek szomszédságában, Csanádon temették el.

MEGALÁZTATVA ÉS ELHAGYATVA

Az új király, III. András (1290–1301) már csak annyit tehetett, hogy némi javadalmazás biztosításával a házasságában annyit szenvedett Izabella nyugalomban élhesse tovább szomorú életét magyar földön. Nem jelentett semmilyen veszélyt az új hatalom számára. Magányosan és egyre nagyobb elszigeteltségben élve, Izabella 1299-ben visszatért szülőhazájába, és egy Nápoly melletti, Szent Péter domonkos rendi kolostorban talált menedéket.⁵⁵ Amikor 1303-ban meghalt, még negyvenéves sem volt.

JEGYZETEK

- ¹ *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*, főszerkesztő Kristó Gyula, szerkesztők: Engel Pál és Makk Ferenc, Budapest 1994, 46.
- ² Pauler Gyula, *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt*, II., Budapest 1899, 271.
- ³ Uo.; Dümmerth Dezső, *Az Anjou-ház nyomában*, Budapest 2003, 92.
- ⁴ Patek Ferenc, *Az Árpádok és Anjouk családi összeköttetése*, Századok, 1918, 450.
- ⁵ Patek, 458.; Wenzel Gusztáv, *Magyar diplomáciai emlékek*, I., Budapest 1874., 22.
- ⁶ Pauler, 272.
- ⁷ Wenzel, 24.
- ⁸ Patek, 450.
- ⁹ Pauler, 273.
- ¹⁰ Sánta Károly trónörökösként a dél-itáliai Apulia hercegi címet viselte, ezért Magyarországon mind őt, mind pedig utódait az „Apuliai” ragadványnévvel illették.
- ¹¹ Magyarországon Erzsébet néven is ismerik.
- ¹² Patek, 449.
- ¹³ Uo., 451.
- ¹⁴ Árpád-kori Új Okmánytár VIII., 316–17. Helyes dátum 1269.; Patek, 452.
- ¹⁵ Pauler, 272.
- ¹⁶ Patek, 453.
- ¹⁷ Patek, 456–457.
- ¹⁸ Patek, 457.
- ¹⁹ Uo.
- ²⁰ Fraknoi Vilmos, Mária, V. István király leánya, nápolyi királyné (1271–1323), Budapesti Szemle, 1906., 321.
- ²¹ Patek, 479.; Wenzel, 20–27.
- ²² Uo.
- ²³ Wenzel, 7.
- ²⁴ Wertner, 538.

- ²⁵ Fraknói, 322.
- ²⁶ Wertner, 504.
- ²⁷ Ma Koprivnica Horvátországban.
- ²⁸ V. István megostromolta Kaproncát, de nem tudta bevenni. Útjáról visszafordult, és a Csepel-szigeten 1272. augusztus 6-án meghalt. A domonkosok nyúl-szigeti apácakolostorának templomában testvére, Margit mellé temették el. Kristó Gyula, Magyarország története 895–1301, Budapest 2006, 245.
- ²⁹ Uo., 263.
- ³⁰ Uo., 264.
- ³¹ Pauler, 333.
- ³² Pauler, 353.
- ³³ Uo., 357.
- ³⁴ Uo., 365.
- ³⁵ Uo., 377.
- ³⁶ Wertner, 535–536.
- ³⁷ Kristó, 268.
- ³⁸ Uo., 268.
- ³⁹ Zsoldos Attila, Az Árpádok és asszonyaik, A királynéi intézmény az Árpádok korában, Budapest 2005, 58.
- ⁴⁰ Uo.
- ⁴¹ I. András királynak egy György nevű fia született ágyasától (de concubina); Zsoldos, 58.
- ⁴² Wertner, 543.
- ⁴³ Annales Polonorum (ad. a. 1281.): *predictus rex Ungarie (sc. Ladislaus IV.) a baronibus suis captus est et in quodam castro positus cum uxore sua..., ut vel sic possent prolem habere* – Cat. font. I. 177.; Zsoldos, 59.
- ⁴⁴ Pivárcsi István, Híres magyar asszonyok, Budapest 2003., 17.
- ⁴⁵ Zsoldos, Az Árpádok és alattvalóik, Magyarország története 1301-ig, Debrecen 1997, 118–119.
- ⁴⁶ Kristó, Az aranybullák százada, Budapest 1998, 152–153.
- ⁴⁷ Zsoldos, Az Árpádok és asszonyaik, 58.
- ⁴⁸ Wertner, 538.
- ⁴⁹ Nem sokkal később egy cseh főúr felesége lett. Wertner, 530.
- ⁵⁰ Zsoldos, 59.
- ⁵¹ Kristó, Magyarország története 895–1301, 268.
- ⁵² Képes Krónika, Budapest 2004, 117.
- ⁵³ Pauler, 414.
- ⁵⁴ Bihar vármegyében. Pauler, 413.
- ⁵⁵ Wertner, 540.